

LATINSKA AMERIKA KOT KULTURNO MAKRO-OBMOČJE¹

V sklopu našega teoretsko-metodološkega okvira moramo najprej preudariti problem kulturnih razlikovanj v regiji, kolikor v kulturnem smislu ustrezajo heterogenosti in sopostavitvi v strukturnem smislu. Da bi regija lahko bila enota naše analize in razumevanja, je vendarle potrebno poiskati pomenske elemente, ki izražajo njeno notranjo različnost, poudarjajoč kulturne značilnosti, skupne vsej regiji.

Regija kot kulturno makro-območje

Regijo razumemo kot "makro-območje", ker vključuje več kulturnih območij in različne **kulturne kontekste** - nanašajoč se na socialne makro skupine. Regija je "periferna" zaradi dejstva, da so najpomembnejša žarišča kulturne difuzije zunaj regije, saj se vse od osvojitve kolonij(e) pa do danes nahajajo zunaj regije. Dodamo lahko, da to velja tako za dejavnike zunanje odvisnosti s spremljajočimi vidiki mednarodne delitve dela in produkcije kakor za kulturno kontinuiteto, ki regijo umešča v tako imenovani "tok zahodne civilizacije".

V tem kontekstu prevzamejo **velemesta** Latinske Amerike vlogo difuzijskih centrov sodobnih tehnologij kot "krajni mejniki difuzije" s posebnimi pomenskimi vidiki teh tehnologij. Iz teh središč se tehnično-kulturne značilnosti širijo v manjše vasi in zaostala ruralna območja.

Tehnologija v kulturni dinamiki

Upoštevanje tega vidika pomeni oddalitev od klasične dihotomije med urbanim in ruralnim. Moderni rudarski sektor kaže v svoji konfiguraciji tehnološko kulturnih modelov več podobnosti z načinom življenja v urbanih centrih kakor s preostalimi ruralnimi področji. Tudi kmetijske korporacije, moderne plantaže, urejene kot velika podjetja z moderno tehnologijo in zanje značilno racionalizacijo pri opravljanju težkega dela temeljijo na novih razmerjih v produkciji, ki so nadomestile "interpersonalni tip", značilen za velika tradicionalna veleposestva (latifundije).

Po drugi strani pa je v okolici mestnih naselij in v oddaljenih centrih zaradi internih migracij² - tudi zaradi nesposobnosti centrov za absorpcijo in popolno vključitev naraščajočega

prebivalstva - mogoče opaziti ustvarjanje marginalnih sektorjev, ki s seboj prinesejo kulturne modele z izvorom v različnih ruralnih subkulturah. V teh primerih se kot produkt vplivov ruralnih in urbanih modelov večinoma izoblikuje neka **sin-kretična subkultura**. Ta proces bi bilo mogoče funkcionalno opisati kot mehanizem prilagajanja novi konjunkturni situaciji. Zaradi že navedenih razlogov se dihotomija urbano ruralno uporablja v novi razsežnosti, izhajajoč iz intraregionalnih centrov sodobne tehnološke kulture z najbolj izrazitimi področji akulturacije. Kot velemestne centre razumemo urbana središča v procesu industrializacije na subnacionalnih področjih največjega vpliva, se pravi na področjih izrazite akulturacije.

Kulturna difuzija in akulturacija

Jasno je, da je **difuzijo** in njen **akulturacijski rezultat** v opisanem kontekstu mogoče napovedati s pomočjo osrednje kategorije, **tehnološko-ekonomske**. Zato lahko, ne da bi skrčili kulturo zgolj na različnosti, ki jih zajema ta kategorija, postavimo različne stopnje "razvoja" in različne smeri tehnično-kulturnih sprememb, pogojenih s temi razlikami. Te stopnje lahko razumemo kot "tipe" tehnično-kulturnega razvoja, smeri pa kot posebne vidike procesa akulturacije in, nenazadnje, kot prehod v psiho-socialnem smislu.

Socialna dihotomija in subkulturni tipi

Subkulture z vidika dihotomije

Z upoštevanjem kriterijev tipologizacije, ki vsebujejo tehnično-ekonomske spremenljivke, in glede na spremembe v socialni stratifikaciji bomo vzpostavili stopnje ali tipe tehnično-kulturnega razvoja.

Opazujemo jih lahko z vidika temeljnega nesoglasja, ki je značilno za latinskoameriško družbo v celoti. Čeprav smo že razpravljali o tej analitski možnosti, je potrebno še prav posebej poudariti, kako so s stališča dihotomije usmerjeni notranji odnosi med različnimi socialnimi skupinami in že prej omenjenimi subkulturami. Še več, zdi se nam, da je to bistven korak, ki ga moramo nujno napraviti pred premočitvijo konfliktnih razmerij v sestavi vrednot med določenimi socialnimi skupinami in to dihotomijo.

¹ Besedilo je del raziskovalnega projekta z naslovom *Configuraciones conflictivas de valores en el cambio actual de América Latina*, ki sta ga avtorja izdelala leta 1969 na Universidad catolica de Valparaiso (Čile). Philipp Wambolt po rodu izvira z gradu Hmeljnik (več o tem v knjigi Bernarda Potočnik Hmeljnik).

Besedilo sta prevedli Barbara Pregelj in Mojca Terčelj.

² Zaradi eksplozivnih faktorjev iz agrarnih in manjših subnacionalnih centrov ter zaradi tranzicijske mobilnosti, ki jo povzroča difuzija kulturnih modelov iz večjih centrov.

Tipologija Wagleya in Harrisa

Charles Wagley in Marvin Harris³ sta avtorja poskusa tipologizacije različnih socialnih skupin v Latinski Ameriki. Na kratko bomo orisali te tipe in nakazali določene sklepe v zvezi s socialno dihotomijo Latinske Amerike.

Tipologija Wagleya in Harrisa je naslednja:

- **Indijanci, organizirani v plemenih** (*Tribal Indian*). Ti obsegajo kulture maloštevilnih staroselcev.

- **Moderni Indijanci** (*Modern Indian*) izhajajo iz združitve kulture staroselcev z iberskimi kulturnimi institucijami in posestniki (predvsem v 16. in 17. stoletju).

- **Kmetje** (*Peasant*) obsegajo relativno izolirane poljedelske vasi Latinske Amerike (to so pogosto nižji sloji malih izoliranih vasi). Imenujemo jih z različnimi nazivi: *mestizos*, *cholos*, *ladinos*, *caboclos* ali z drugimi lokalnimi nazivi.

- **Plantažni delavci** (*Engelho Plantation*). To je subkultura delavcev na plantažah predindustrijskega tipa.

- **Sodobni plantažni delavci** (*Usina Plantation*). Tu je v ospredju način življenja v velikih korporacijah, sestavljenih iz modernih poljedelskih ustanov.

- **Tržani** (*Town*) z načinom življenja srednjega in višjega sloja. To so prebivalci številnih naselij, ki so hkrati administrativna središča, trgi in verska središča po vsej Latinski Ameriki.

- **Velemestni višji sloj** (*Metropolitan Upper Class*). Najvišji socialno-ekonomski sloji v velikih mestih in lastniki plantaž.

- **Velemestni srednji sloj** (*Metropolitan Middle Class*). Porajajoča se skupina strokovnjakov v velikem mestu, delavci z belimi ovrtniki in lastniki srednjevelikih podjetij.

- **Urbani proletariat** (*Urban Proletariat*). Številni delavci brez izobrazbe in polizobraženi delavci v tovarnah ter služničad po velikih mestih.

Kritika

V skladu z našimi prejšnjimi definicijami in glede na tipe subkulture, ki so označeni v prejšnjem razdelku, se nam zdi potrebno uvesti nekatere temeljne popravke v shemo, ki jo predlagata Wagley in Harris.

- **Plemenske skupnosti Indijancev**

V zvezi s tipom "Indijanci, organizirani v plemenih" se nam zdi, da ne predstavljajo posebnega subkulturnega tipa, vsaj po našem pojmovanju "subkulture" ne. To je očitno, ker njihovi kulturni konteksti ne pripadajo tradiciji zahodne civilizacije ali njenim vplivom, ampak nasprotno, sestavljajo drugačne "kulture". Zato bomo te posebne kontekste raje poimenovali (osamljene) "odmaknjene kulture" (*culturas de*

arrinconamiento). Lahko bi jih označili kot vzorce konfiguracij, ki so povsem različni od drugih subkultur v makro-območju; njihova odvisnost od velemestnih centrov je zgolj administrativna (za sedaj še ni kulturna); njihove kulturne tradicije so specifične, drugačne od tistih, ki ustrezajo drugim kontekstom v regiji.

Ta položaj obsega manjšino indijanskega prebivalstva Amerike, katere živelj naseljuje najmanj gostoljubne pokrajine kontinenta - od tod izhaja tudi naš predlog poimenovanja. Akulturacijski procesi iz središča se jih niso dotaknili, tako da so s prilagajanjem razmeram ustvarili prave kulturne otoke.

Ostanek staroselskega prebivalstva v regiji, ki je že v odkritem procesu akulturacije, bi lahko predstavljal subkulturni tip "modernih Indijancev" po Wagleyevi in Harrisovi shemi. Mi pa ga bomo poimenovali "subkulture staroselskega izvora v procesu akulturacije".⁴

- **Kmetstvo**

Tip kmečke subkulture po Wagley-Harrisovi tipologiji ne ustreza nižjim slojem majhnih izoliranih vasi. Na tej stopnji je vprašljivo govoriti o "razredih" ali celo o jasno diferenciranih socialnih slojih.

Kar je pri označevanju subkulture pomembno, je prav njena nediferenciranost glede na omenjene socialne sloje.⁵ Še več, kmečke subkulture se ne pojavljajo samo v majhnih vaseh⁶ (*casarios*, *villeros*), ampak tudi v razpršenih zaselkih.⁷

Po drugi strani ta subkulturni tip izhaja iz pojmovanja, ki temelji na arhaičnem gospodarskem modelu. Sem pa spadajo tudi drugi subkulturni tipi, kot na primer "plantaža *ingenio*" po Wagleyu, ki jo uvrščamo bolj v tip tako imenovane tradicionalne latifundije.⁸

Določene težave pri opredeljevanju subkulturnega tipa povzročata tudi "el pueblo" (večja vas oz. podeželski trg).

- **Podeželski trgi** (*Los pueblos*)

Glede na prejšnje tipe vsebuje ta opredelitev določeno dihotomijo, po kateri bomo nižje sloje predstavili s pomočjo "kmetstva", srednje in višje pa s pomočjo tipa "podeželskih trgov".

Ta dihotomija se nam zdi primerna, če nižje plasti latinskoameriškega "hinterlanda" (podeželja) niso kulturno homogene. Sloj kmetov se kvalitativno razikuje od nižjega sloja prebivalcev podeželskih trgov. Sobivanje - po Wagleyu in Harrisu - nižjega sloja kmečke subkulture s srednjim in višjim slojem trške subkulture, ki v temelju določa ta tip, je zelo problematična ekstrapolacija.

V podeželskih trgih (*pueblos*) in vaških trgih (*aldeas*), ki jih razumemo kot naselja prebivalcev s temeljno urbano strukturo in jasno profesionalno razčlenitvijo⁹ v nasprotju z

3 Glej: Charles WAGLEY, Marvin HARRIS, *A Typology of Latin American Subcultures*. V: *American Anthropologist*, 57/1955, str. 428-451.

4 Glej npr. H. STEWARD, L. FARON, *Native Peoples of South America*, MacGraw-Hill, New York 1959.

5 Sicer pristanemo v etnografski obravnavi v Redfieldovem slogu, ki jemlje vsako naselje takega tipa posebej. Zato razumemo subkulturni tip globalno, nasproti drugim tipom, v katerih je socialna stratifikacija jasno definirana. Glej: Marshall WOLFE, *Patrones de Asentamiento Rural y Cambio Social en América Latina*, CEPAL, Santiago de Chile 1965.

6 Upoštevati je treba dejstvo, da obstaja cela tipologija naselij, ki je ne moremo skržiti zgolj na eno samo ohlapno kategorijo "majhnih vasi". Glej nav. delo.

7 Glej: I. SILVA FUENZALIDA, *Concentración y/o Dispersión de la Población Rural*. DESAL, 1966. V skladu s terensko raziskavo, omenjeno v tem delu, živi 25 do 30 % podeželskega prebivalstva Dominikanske republike v razpršenih zaselkih, ki štejejo povprečno od 20 do 50 oseb. Način življenja teh skupin je značilno kmečki.

8 Glej: I. SILVA FUENZALIDA, *Rural Communities Typology in Central Chile*. V: W. AUSTIN (ur.), *Report of the Ninth Annual Round Table Meeting, Summer 1958*. Monograph Series, No. 11, Georgetown University, Washington, D. C. 1958; *Aspectos de la Organización Económica de las Comunidades Rurales de la Provincia de Nuble, Chile*. V: *Economía*, Universidad de Chile, Santiago 1962; Marshall WOLFE, nav. delo.

9 Glej Marshal WOLFE, nav. delo.

razpršenimi naselji in majhnimi podeželskimi zaselki (*caserios* in *villeros*), že obstaja jasna socialna stratifikacija. Glede na to bi se strinjali s trditvijo, da obstaja v tovrstnih skupnostih tudi kulturna diferenciacija med nižjimi, srednjimi in višjimi sloji. Toda ta dihotomija predstavlja dva načina življenja, izmed katerih eden - tisti nižjega sloja - ni istoveten z načinom življenja "kmetov". S tega zornega kota podeželski trg (*pueblo*) po Wagley-Harrisu - ali po naše "regionalni center" - ne more predstavljati le načina življenja srednjih in višjih slojev prebivalstva latinskoameriškega "hinterlanda".

Dokaz več za našo trditev pomeni način življenja tovrstnih naselitvenih skupnosti. Gre za poseben subkulturni tip, ki ga določata mešana vzorca, arhaični in moderni, v urbanem okolju in s profesionalno diferenciranostjo, tip, v katerem lahko ločimo dva podtipa, ki ju določa socialna stratifikacija.

Različne kategorije

Kar zadeva tipe "sodobni plantažni delavci" (*Usina Plantation*), "višji velemestni sloj", "srednji velemestni sloj" in "urbani proletarijat", se v principu strinjamo z Wagley-Harrisovo opredelitvijo, vendar z nekaterimi izjemami, ki jih bomo osvetlili.

Želeli bi pripomniti, da so ti tipi - glede na našo shemo nivojev kulturnega razvoja - vključeni v velemestne centre.

Glede na določene ponovne obdelave, ki bi jih lahko izvedli v zvezi s temi tipi, se nam zdita pomembni dve zapažanji.

Prva se nanaša na tip "sodobni plantažni delavci" (*Usina Plantation*). Sem moramo poleg modernih poljedelskih ustanov vključiti tudi moderne nepoljedelske predelovalne komplekse.

Drugo opažanje ima večji obseg in se nanaša na tip urbanega proletariata. Po našem mnenju Wagley in Harris preveč poenostavljeno opredeljujeta ta subkulturni tip.

Urbani proletarijat

V latinskoameriškem kontekstu proletarijat dejansko oblikuje tisti socialni sektor, ki je vključen v proizvodno strukturo sektorjev, vgrajenih v velemestna središča in njihove podaljške.¹⁰ Brez dvoma lahko v tem sektorju obstajajo nespecializirani ali polspecializirani delavci, kot tudi določene poklicne skupine v manjših obratih. Socialni sektor kot celoto nedvomno določa njegova vključitev v stabilno organsko poklicno mrežo z rednim prejemanjem dohodka. To je sektor, ki po našem mnenju predstavlja tip proletarske subkulture v regiji.

Toda pod tem sektorjem se v velemestnih središčih in njihovih podaljških nahaja množica sub-proletariata, v glavnem nezaposlenega in brez poklica, zlasti na periferiji teh centrov in na območjih, oddaljenih od velemest.¹¹ Njegove človeške prvine so med drugim produkt specifičnih karakteristik regije glede na migracijski proces iz podeželja v mesto ali glede na notranje poklicno izključevanje. Nastaja tako po veljavnosti tradicionalne gospodarske strukture kot nove tehnologije, ki jo uporabljajo sodobne kmetijske korporacije, in na podlagi visoke rasti prebivalstva, na katero vplivajo tradicionalni kulturni vzorci. Vključene skupine bi bilo kulturno najbolje označiti kot prehodne.

Vse to od nas zahteva, da utemeljimo nov subkulturni tip teh središč - marginalni tip periferije velikih mest in njihovih oddaljenih središč.

V tipološko shemo bi morali vključiti tudi drugi tip subkulture: "subkulture marginalne urbane periferije".

Te subkulture se nahajajo med tistimi, ki doživljajo akulturacijo. Njihovo prehodno stanje je ključ za razumevanje vsega tipološkega sistema, ki ga skušamo izdelati. Njihova prisotnost sproža celo vrsto sprememb v sociokulturnem ravnotežju središč. Ta vidik je tako zelo pomemben, da ga bomo upoštevali kot diagnostični faktor bolj natančnih razlag latinskoameriške dejanskosti.

Nanašajoč se na to, pridemo še do zadnjega opažanja. Če je res, da marginalnost vznikne v velemestnih središčih z ekološkimi, gospodarskimi, socialnimi in kulturnimi značilnimi pojavi, je to plod kompleksnega prehodnega procesa socialnih skupin, katerega začetek je v glavnem v radikalnejši marginalnosti, ki jo zasledimo v različnih ruralnih in urbanih naseljih s prebivalstvom latinskoameriškega "hinterlanda".

Zaradi teh razlogov se marginalni subkulturni tip deli na **podtipe sinkretičnih subkultur na podlagi svojih različnih ravni akulturacije. Tako naj bi imeli sinkretične podtipe arhaičnega vzorca na domorodski podlagi, kmečki podlagi in na podlagi družbenih skupin tradicionalnih latifundij ter (arhaičnih in modernih) mestec in trgov iz notranjosti dežele.**

Ko smo malo prej govorili o subkulturalah marginalnih skupin v velemestnih središčih, smo imeli v mislih, da te skupine predstavljajo skupine, izločene iz najnižjih socialnih sektorjev, ali preprosteje, ne pripadajo stratifikacijskemu sistemu. Vse to pa samo po sebi implicira proces mobilnosti prek migracijskih kanalov in je posledica faktorjev in operativnih mehanizmov v psihosocialni prehodnosti.

¹⁰ Glej: Pablo González CASANOVA, *La Democracia en México*; Florestan FERNANDEZ, *A Integracao do Negro na Sociedade de Classe*, nav. delo; DESAL, *Marginalidad en América Latina: Un Ensayo de Diagnostico*, Herder, Barcelona 1968; *Hacia la Superación de la Marginalidad*, nav. delo.

¹¹ DESAL, *prav tam*; CEPAL, *Seminario de Urbanización en América Latina*, nav. delo.

Summary

LATIN AMERICA AS A CULTURAL MACRO-AREA

Philipp Wambolt v. Umstadt

Ismael Silva Fuenzalida

The authors treat Latin America as an extremely heterogeneous macro-area united by common cultural roots. Although it is subjected to continuous processes of migration and acculturation, the simple urban-rural dichotomy is not sufficient to explain the whole range of cultural changes. In order to identify the bearers of specific subcultures in this region, it is necessary to analyze the social stratification of the region and the social dichotomies which condition the rise of specific cultures. The authors base their analysis on an outline of the stratification of the Latin American macro-area by Charles Wagley and Marvin Harris, supplementing it with some observations of their own, obtained by analyzing the situation in Chile in the late sixties. The authors see aboriginal Indian cultures as independent "remote" cultures (culturas de arrinconamiento) outside the dominant culture of the Latin American macro-area. They argue for a more precise delineation, based on social status, of subcultures in villages, towns, in the smaller and big cities of Latin America. Special attention is paid to the poor unemployed masses on the outskirts of big Latin American cities - "the subculture of the marginal urban outskirts", with subtypes of syncretic subcultures.